

Derleme

ENGELLİLERİN SİYASAL YAŞAMA KATILIMINI SAĞLAMADA BİR MAKUL DÜZENLEME YÖNTEMİ OLARAK KOTA SİSTEMİNİ ENGELLİ BAKIŞ AÇISIYLA YORUMLAMAK

THE INTERPRETATION OF THE QUOTA SYSTEM AS A REASONABLE ACCOMMODATION METHOD TO ENSURE THE PARTICIPATION OF PEOPLE WITH DISABILITIES IN THE POLITICAL LIFE WITH A DISABLED POINT OF VIEW

Bayram Oran¹

ÖZET

Demokratik yönetimlerde tüm yurttaşların siyasal yaşama katılımı önemsenen bir durumdur. Toplumun en dezavantajlı kesimi olan engelliler, siyasal yaşama katılma sürecinde çeşitli güçlüklerle karşılaşır. Engellilerin siyasal yaşama katılmamaları durumu, siyaset kurumunun engelliler bakımından meşruiyetini yitirmesine neden olur. Doğal gelişim süreci içerisinde siyasal yaşama katılmayan engellilerin, siyasal yaşama etkin ve adil katılımlarını sağlamak üzere, bir makul düzenleme yöntemi olarak, kota sistemine gereksinim duyulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Engelli bakış açısı, siyasal katılma, kota sistemi, makul düzenleme

ABSTRACT

The participation of all citizens into the political life is an important condition in democratic governments. The disabled people who are the most disadvantaged group of the society meet various difficulties during the process of participation into the

¹ Kalkınma Bakanlığı, Siyaset Bilimci, Sosyolog ve Sosyal Hizmet Bilim Uzmanı. E-posta: bayramoran@gmail.com

political life. The lack of participation of disabled in political life causes the political institution to lose its legitimacy in terms of disabilities. There is a need for a quota system as a reasonable accommodation method to ensure the effective and fair participation of the disabled people in political life through the natural development process.

Keywords: Disabled point of view, political participation, the quota system, reasonable accommodation.

GİRİŞ

Siyaset sözcüğü devlete özgü bir kavram olarak toplumların yaşamında önemli bir yer işgal etmektedir. Günümüzde her halk, her toplum, toplumların üyesi her yurttaş, bir devletin sınırları içerisinde, bir devletin “çatısı” altında yaşamak durumundadır. Bu nedenle siyaset olgusuyla ister istemez karşılaşmak durumunda kalmaktadır. Hal böyle olunca siyaset alanında cereyan eden her nevi olay ve olgu tüm yurttaşların yaşamlarını etkileyen bir nitelik kazanmaktadır. Bir devletin sınırları içerisinde, bir devletin çatısı altında yaşamakta olan engelliler de bir toplumsal kesim olarak siyaset alanından etkilenmekte ve siyaset alanını etkilemeye çalışmaktadırlar.

Siyasal yaşama, dolayısıyla da devlet yönetimine katılımın niteliği, demokratik yönetimlerde önemsenen bir konu olmak durumundadır. Toplum oluşturulan farklı kesimlerin siyasal alanda ne oranda ve nasıl temsil edildikleri, o toplumun bir üst yapı kurumu olan siyaset kurumunun niteliği konusunda bizlere önemli ipuçları sunmaktadır. Siyasal temsilde adaletin sağlanamaması, toplumsal kaynakların dağıtımını da doğrudan etkilediğinden, hem meşruiyet sorununa hem de toplumsal barışın bozulmasına neden olabilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, engellilerin neden siyaset alanında yer almaları gerektiğini ve bir makul düzenleme yöntemi olarak kota sisteminin, bu amacı gerçekleştirmek üzere, neden kullanılması gerektiğini ortaya koymaya çalışmaktır.

Burada, konunun anlaşılmasını sağlamak bakımından, zorunluluk arz eden, çalışmanın temel kavramlarının açıklanmasında yarar görülmektedir.

Makul Düzenleme, BM Engelli Hakları Sözleşmesinin Tanımlar başlıklı 2. maddesinin dördüncü paragrafında "Makul düzenleme, engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan

yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri ifade eder” demek suretiyle kavram tanımlanmıştır.

Siyaset ve politika sözcükleri, (kavramları) dünyanın iki tarafında (doğu ve batı) aynı anlama gelmek ve aynı işlevleri yerine getirmek üzere kullanılmaktadır.

Siyaset sözcüğü, Arapça at terbiyecisi, at bakıcısı anlamlarına gelen “seyis” sözcüğünden türetilmiştir. Sözcük zamanla evrilerek, toplum bakımını yapmak, toplumu terbiye etmek ve en sonunda toplumu/devleti yönetmek işi anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Politika sözcüğü ise, Yunancadaki “polis” (kent devleti) sözcüğünden türetilmiş ve devlet yönetme işi anlamında kullanılmıştır. Buradan hareketle, siyaset alanını, devlet yönetimine ilişkin iş ve eylemlerin gerçekleştiği alan olarak anlamak olanaklıdır (Oran, 2015b).

Türkçe literatürde, ilk kez, Oran (2011, 2015a, 2017, 31-32) tarafından kullanılmaya başlanan “engelli bakış açısı” kavramını ise şu şekilde anlamlandırmak/tanımlamak yoluna gitmek olanaklıdır: Bilindiği üzere engelliler, homojen bir toplumsal kesim olmamalarına karşın, toplum/devlet tarafından benzer dışlama, kaynaklardan yoksun bırakılma, çeşitli erişim güçlükleriyle karşı karşıya bırakılma, eğitim alamama, istihdam edilmeme, konumuna uygun işlerde çalıştırılmama, görüşlerine değer verilmeme gibi çok çeşitli ötekileştirme eylem ve politikalarıyla karşılaşmaları nedeni ile, yaşam güçlükleri karşısında, kendi yaşam pratiklerinden derledikleri mücadeleye, direnişe, hoş görüye ve kendini anlatma çabasına dayanan ortak bir dünyayı yorumlama tarzını ve yaşam biçimini geliştirme iradesini gösterebilmektedirler. Bu durum aynı zamanda, engellilerin kendi farklılıklarının farkına varmaları ve bu temelde bir farkındalık bilincini oluşturma çabasını da beraberinde getirecektir. Böylece engelliler, gerek kendilerinin yaşadıkları sorunlar, gerekse diğer toplumsal kesimlerin sorunlarına ilişkin özgün bir engelli bakış açısı geliştirmek ve bu bakış açısı doğrultusunda kendilerine özgü çözüm önerilerinde bulunmak olanağına kavuşmuş olacaktırlar.

Engelli bakış açısına sahip olma niteliğini kazanan engelliler, yaşadıkları toplumda süregiden her türlü siyasal, toplumsal, ekonomik, sanatsal, bilimsel ve insani olay, olgu ve sorun hakkında özgün bir yorum geliştirme ve bu bakış açısı doğrultusunda çözümler önerme yetisini kazanmış olacaktırlar. Kazanılan bu yeti sayesinde, engelliler toplumda sözüne ihtiyaç duyulan, çözüm önerileri önemsenen, böylece hem kendi yaşamları hem de toplumsal yaşam üzerinde etkin bir güce sahip bir toplumsal

Bayram Oran

kesim olma vasfını elde edeceklerdir. Bu ise engellileri, “kendinde engellilik durumundan, kendi için engellilik durumuna” yükseltecektir (Oran, 2015b).

Bu çalışmada kullanılacak önemli bir kavram da kota sistemidir. Fransızca “quota” sözcüğünden dilimize geçen “kota” sözcüğü Türk dil Kurumu Güncel Sözlüğü 'nde; 1. Bir ülkede ithal edilecek malların çeşitlerini, oranlarını veya miktarlarını gösteren liste. 2. Bir ülkede ithal edilecek mallar için getirilen sınırlama. 3. Kuruluşlarda veya derneklerde bir gruba tanınan kontenjan sayısı. 4. Bazı ülkelerde, sinemalarda belirli bir süre oynatılması zorunlu olan yerli film sayısının yabancı filmlere oranı biçiminde tanımlanmaktadır. Kota uygulamasının bir alanda sistematik olarak kullanılması, o alanda kota sisteminden söz etmemizi gerektirir. Bu çalışmada kota kavramı, kuruluşlarda veya derneklerde bir gruba tanınan kontenjan sayısı anlamında kullanılacaktır. Burada kuruluştan kasıt, siyasal kurumlar ve bir siyasal-yönetmel organizasyon olarak devleti oluşturan her türlü kurum ve kuruluşlardır.

Böylece bu çalışmanın temel kavramları, genel hatlarıyla açıklanmış bulunmaktadır. Şimdi siyaset alanını domine eden ve konumuz bakımından önem taşıyan kimi kavramlar ve olgular üzerinden, konunun anlaşılması aşamasına geçilebilir.

Siyasal Alan ve Engelliler

Bilindiği üzere siyaset devlete ve devlet yönetimine ilişkin bir alandır. İnsanlık üretimden artı elde etmeye başladığı andan itibaren bu artık ürünün topluma dağıtımını sağlayacak bir organizasyona gereksinim duymuş, ilk “devlet” yapılanmaları böylece ortaya çıkmaya başlamıştır. Modern anlamda devlet olgusu ise 16. yüzyıldan itibaren oluşmaya başlamıştır. Devlet olgusu üzerine düşünen düşünürler, bu olgunun/kurumun bir toplumsal sözleşme ile ortaya çıkmış olması gerektiğini belirtmektedirler. Buna göre güçlünün güçsüzü ezebildiği, herkesin gücü oranında hak sahibi olduğu doğa durumunda yaşamlarını güvende hissetmeyen insanlar, güvenlik ihtiyacı karşılığında güç ve yetkilerini topluma/devlete devrederek hak sahibi bireyler olarak toplum aşamasına geçmeyi kabul etmiş, böylece devlet denen kurumu ortaya çıkarmışlardır. Bu yeni durumda güç kullanma tekeli devlete aittir. Devlet, uyruklarının her türlü güvenliğini sağlamakla yükümlüdür. Bu varsayıma göre devletin temelini oluşturan toplumsal sözleşmeye engellilerin de katılmış olmaları gerekir. Dolayısıyla engelliler de devlet tarafından sağlanan her türlü hak ve yetkiden yararlanacak, doğacak her türlü sorumluluğu üstlenecektir. Engelli bakış açısına sahip engelli

bireyler, bu bilinçle toplum ve devlet yaşamında hak ve sorumluluklarını sahipleneceklerdir (Oran, 2015b).

Siyaset alanının günümüzde en çok değer verilen konu ve kavramlarından birisi “**egemenliktir.**” Bilindiği üzere kavram, Fransız düşünür Jean Bodin tarafından literatüre kazandırılmıştır. Bodin’e göre egemenlik mutlak/sınırsız, devredilemez ve bölünemez olan en üstün iktidardır. Egemenlik olmadan devletten söz edilemez. Egemenlik dışarıda bağımsızlığı, içeride ise devlet ve toplum yaşamını ilgilendiren her türlü iş ve işlemleri yapabilmeyi simgeler (Saygılı, 2014.187-191). Konumuz açısından önemli olan egemenliğin kimin tarafından ve nasıl kullanılacağıdır. Bilindiği üzere günümüzün modern demokratik devletlerinde egemenlik, halk tarafından belirli süreler için seçilen kişi ve/veya kişiler tarafından, kamunun/halkın yararını gözeterek ve demokratik yöntemlerle kullanılmaktadır. Engelli bakış açısıyla yorumlamak gerekirse, egemenin seçimine ve egemenliğin kullanılış aşamalarına engellilerin katılıp katılmadıkları ve egemenliğin kullanımının engelliler üzerinde nasıl sonuçlar doğurduğuna bakılacaktır. Şayet engelliler egemenin seçimine ve egemenliğin kullanımına katılıyor ve bu kullanım engelliler için olumsuz sonuçlar doğurmuyorsa engelliler bakımından herhangi bir sorun yoktur. Aksi durumda egemenlik kavramının engelliler bakımından meşruiyetini sorgulamak gerekecektir.

Egemenlik kavramından sonra modern devlet ve siyaset olgularına yön veren önemli kavramlardan birisi de “**genel irade**” kavramıdır. Genel irade kavramını sistematik olarak ele alan ve literatürde geniş kabul görmesini sağlayan kişi, ünlü Fransız düşünür Jean Jacques Rousseau’dur. Rousseau’ya göre genel irade, toplum üyesi kişilerin tek tek iradelerinin bir araya gelerek, onları aşan, genel yararı önceleyen ve yanılmayan bir irade ortaya koymasıyla oluşmaktadır. Oluşan bu yeni irade tüzel bir nitelik taşımaktadır. Bu kurama göre tüm toplum üyeleri öncelikle kendi yararlarını düşündüklerinden ve genel iradenin kullanımından kendileri de etkileneceklerinden genel iradenin yanılması söz konusu olamaz (Rousseau, 1999). Engelli bakış açısına sahip engelliler bakımından önemli olan genel iradenin oluşumuna engellilerin de katılıp katılmadığı ve bu iradenin kullanımından engellilerin nasıl etkilendiği hususudur. Engelli bakış açısı sahibi engelliler, oluşumuna katıldıkları, bir toplumsal kesim olarak engellileri dikkate alan, onlarla ilgili adaletsizliklere yol açmayan genel iradeyi elbette meşru görecektir. Aksi takdirde genel de olsa her türlü iradenin kullanımı engelliler bakımından meşruiyeti sorgulanan uygulamalar olarak değerlendirilecektir.

Bayram Oran

Siyaset alanının önemli kavramları olarak yukarıda ele aldığımız egemenlik ve genel irade kavramları 1789 Fransız ihtilalinden sonra önemli ölçüde değişime uğramışlardır. Fransız ihtilalini yapanlar, o dönemin milliyetçilik/ulusçuluk akımının da etkisiyle genel irade ve egemenlik kavramlarını harmanlayarak “**milli irade**” ve “**milli egemenlik**” kavramlarını kullanmaya başlamıştır. Bu iki kavram, çoğu zaman birbirlerinin yerine de kullanılabilir (Oran, 2015b).

Siyaset alanına, dolayısıyla da devlet alanına ilişkin günümüzde kullanılan en önemli kavramların başında “**milli irade**” kavramı gelmektedir. Bu kavram, Fransız ihtilalinden sonra Fransız düşünür Emmanuel Joseph Sieyès tarafından literatüre kazandırılmıştır. Sieyès, ihtilalin ve o dönemin milliyetçilik akımlarının da etkisiyle Rousseau’nun genel irade kavramını ele alarak geliştirmiş ve milli irade kavramını ortaya atmıştır. Bu kavramla hâkimiyetin kaynağı olarak tanrının/gökselliğin yerini millet/yerellik almıştır. Böylece egemenlik kaynağını ulustan almaya başlamıştır. Bu ulus/millet kavramı, geçmişte yaşamış olanlarla birlikte gelecekte yaşayacak olan nesilleri de kapsayacak biçimde soyut bir varlığı işaret etmiştir (Atakan, 2007, 63). Egemenliğin kaynağının gökteki tanrı yerine yerdeki ulusa/milliete geçmesi, zamanla yerleşecek olan “**milli egemenlik**” ilkesinin devlet yönetimi konusunda kutsanan bir düstur olmasına yol açmıştır. Böylece bu ilke, Fransa’dan başlamak üzere Kıta Avrupası’nda birçok ülkenin anayasasının temel maddelerinden biri olmaya başlamıştır.

Milli irade ve milli egemenlik ilkelerinin doğal sonucu temsili demokrasiye dayanan temsil sisteminin yerleşmesi olmuştur. Böylece halk, seçimler yoluyla kendilerini yönetecek olan siyasal liderleri ve devlet yöneticilerini seçmeye başlamıştır. Bu da halkın yöneticiler karşısında daha güçlü bir konuma yerleşmesini sağlamıştır. Günümüzde yönetimler/yöneticiler, görünüşte de olsa, kendilerini halka dayandırmak zorunda hissetmektedirler. Halka dayanmayan yönetimler meşruiyet sorunuyla baş etmek durumundadır (Oran, 2015b).

Milli irade ve milli egemenlik ilkesinin engelliler bakımından önemine gelince; bilindiği üzere bu ilke gereğince, devletin var olmasının yegâne kaynağı egemenliğe sahip olmasıdır. Egemenliğin yegâne kaynağı ise millettir/halktır. Hiç kuşkusuz engelliler de milletin/halkın bir parçasıdır. Bu durumda engellilerin eşit olanak ve fırsatlarla egemenliğin oluşum ve kullanım süreçlerine katılmalarının sağlanması bir zorunluluk halini almaktadır. Bu koşulu yerine getirmeyen yönetimler engelliler bakımından meşruiyetini yitirmiş demektir. Bir başka anlatımla, engellilerin eşit seçmen ve yönetici

olarak yer almadığı yönetimler/devletler engelliler bakımından ulusal egemenlik ilkesi gereğince meşru sayılmayacaklardır (Oran,2015b, Oran, 2015c).

Siyaset alanının önemli kavramlarından birisi de “**siyasal iktidar**” kavramıdır. Bilindiği üzere iktidar, her istediğini yapabilme/yaptırabilme gücü olarak tanımlanabilir. Siyasal iktidar ise tüm ülkede geçerli olan, diğer tüm iktidarların en üstünde yer alan, toplum/kamu yararı için güç kullanma yetkisine sahip olan iktidardır. Siyasal iktidara sahip olmak demek devletin yönetim gücünü elinde bulundurmaktır demektir. Dolayısıyla siyasal iktidar devlet yönetme gücüdür (Russel, 1999). Konumuz bakımından önemi, engellilerin siyasal iktidarın şekillenmesine ve kullanımına olan katkılarıyla ilgilidir. Eğer engelliler, ülkelerinin siyasal iktidarının oluşumuna katkıda bulunabiliyorlarsa ve bu erkin kullanımı sırasında engellilerin farklılıkları ve gereksinimleri dikkate alınarak karşılanıyorsa, bu durumda demokratik bir siyasal iktidardan söz etme olanağı vardır demektir. Aksi durumda siyasal iktidarın demokratikliğinden söz edilemeyeceği gibi, engelliler bakımından meşru olduğu da söylenemez.

Ülkemizde Siyasal Alan ve Engelliler

Yukarıda yapılan kuramsal açıklamalardan sonra ülkemiz özelinde siyaset alanını engelli bakış açısıyla yorumlamaya çalışabiliriz. Bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sürecine girmesiyle birlikte, emperyalist güçlerin ülkemizi aralarında bölerek işgal etmeye başlamaları üzerine, halkımızın tüm etnik ve inanç gruplarının ve tüm toplumsal kesimlerin hep birlikte verdikleri mücadelenin sonucunda zafere ulaşılmasıyla kurulmuştur. Cumhuriyetimizin kurucu toplumsal sözleşmesi niteliğindeki 1921 Anayasası son derece demokratik bir katılım ve demokratik nitelikte hazırlanarak Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Bu anayasa, ulusal egemenlik ilkesini benimsemiş, egemenliğin kayıtsız şartsız ulusa ait olduğunu kabul etmiştir. Ulusumuzun kurtuluş mücadelesine ve bu mücadele sonucunda devleti kuran kurucu toplumsal sözleşme aşamasına engellilerin de katıldığına hiç kuşku yoktur. Ancak engellilerin sonraki dönemlerde egemenliğin kullanımına katıldıklarına dair hemen hiçbir emareye rastlanamamaktadır. Oysa ulusal egemenliği temel bir ilke olarak kabul eden bir anayasal sistemde tüm toplumsal kesimlerle birlikte engellilerin de egemenliğin kullanımına adil ve etkin bir şekilde katılımının önündeki tüm engellerin kaldırılması anayasal bir zorunluluk olmalıdır. Ülkemizde bu zorunluluğun gereğinin yerine getirilmediğini ısrarla vurgulamak gerekir. Anayasanın yukarıda anılan demokratik niteliğinin de daha sonra

Bayram Oran

yapılan değişiklikler ve askeri darbeler neticesinde önemli ölçüde kaybolduğuna dikkat çekmek gerekir.

Ülkemizde genel iradenin dolayısıyla da milli iradenin ve siyasal iktidarın oluşumu, temsili demokrasinin bir kurumu ve vasıtası olan “özgür” seçimler yoluyla gerçekleşmektedir. Ülkemizde engellilerin seçimlere katılmalarının önünde, anayasal ve yasal açıdan herhangi bir engel bulunmamaktadır. Bununla birlikte seçimlerde engel türlerine göre farklılaştırılmış seçim materyalleri kullanılmamakta, engellilerin oy yerlerine ve sandıklara ulaşmalarını sağlayacak kolaylaştırıcı önlemler alınmamakta, oyun gizliliği sağlanamamakta, böylece engellilerin, sağlıklı bir biçimde seçimlere katılarak özgürce tercihte bulunmalarının önündeki engeller kaldırılmamaktadır. Ayrıca ülkemizde engellilerin, maddi olanaklarının yetersizliği, erişim/ulaşım güçlükleri, toplumun ve siyasetçilerin/siyaset kurumun olumsuz bakış açıları ve dışlayıcı tutumları gibi nedenlerle siyasetten uzaklaşmayı öğrendikleri, bu nedenle seçimlerde aday olmadıkları/olamadıkları, aday olanların da siyasal partiler tarafından tercih edilmedikleri gözlenmektedir (Oran, 2007. 66-70). Siyasal partiler tarafından aday gösterilen “engelli”lerin de genellikle engelli hakları mücadelesi içinden gelmeyen, çoğunlukla sonradan engelli olan, engellilikle ilgili birikimi bulunmayan, engellileri temsil iddiası bulunmayan, engelliler tarafından temsilci olarak kabul görmeyen, çoğu zaman kendisini engelli bile görmeyen ve engelli bakış açısına sahip olmayan “engelliler” arasından seçildiği dikkat çekmektedir. Bu durum engelliler tarafından “göz boyama” olarak algılanmaktadır (Oran, 2015c).

Ülkemizin 90 yılı aşan tarihi boyunca engellilerin, hemen hiçbir dönemde siyasal iktidarın oluşumuna ve kullanımına dolayısıyla da ülke yönetimine istenen düzeyde katılma olanağını bulamadıklarını akılda tutarak yapılan son genel ve yerel seçimlere göz atmak yararlı olacaktır.

7 Haziran 2015 milletvekili genel seçimleri öncesinde meclise girme olasılığı bulunan partilerden HDP 5, CHP 4, AKP 2 ve MHP 2’şer engelli listelerinden aday göstermiştir. Yapılan seçimler sonucunda sadece iki “engelli” milletvekili, 550 üyeli yasama organına seçilebilmiştir. Bunlar, CHP’den İstanbul milletvekili Şafak PAVEY ve AKP’den Bursa milletvekili Bennur KARABURUN’dur. Bu iki vekilin bazı ortak özellikleri dikkat çekmektedir; ikisi de kadındır, ikisi de geçirdikleri kazalar sonucu sonradan bedensel engelli olmuşlardır, ikisi de engelli hakları mücadelesinin içinden gelmemektedir, ikisi de engellileri temsil güç ve yeteneğine sahip değillerdir, ikisi de

Marmara bölgesinden seçilmişlerdir, ikisi de siyasal mücadele sonucu değil, genel başkanlarının teklifleriyle listelere girmişlerdir ve ikisi de engelli bakış açısına sahip değillerdir (Oran, 2015c).

30 Mart 2014 tarihinde yapılan yerel seçimler sonucunda oluşan belediye meclisi üyeliklerinde de benzer bir durum ortaya çıkmıştır. Bu seçimle oluşan ve şuanda görev başında bulunan 22000 belediye meclisi üyesinden sadece 30 tanesi engellidir (Oran, 2015c)

1 Kasım 2015'te yapılan erken genel seçime gelince; bu seçim için partiler, hazırladıkları aday listelerinde yer alan engelli adayları belirtme zahmetinde bile bulunmadıklarından, hangi partinin, hangi engelli, hangi ilin, kaçınıcı sırasından aday gösterdiğine ilişkin sağlıklı bilgilere ulaşmak olanağı elde edilememiştir. Oran (2015c)'ın yüzde onluk anti demokratik ülke seçim barajını aşma olasılığı bulunan dört siyasal partinin genel merkezlerini defalarca arayarak ve e posta göndererek elde ettiği verilere göre; HDP 8, AKP 6. CHP 5 ve MHP 2 engelli milletvekili adayı olarak göstermiştir. Yapılan seçimin sonucunda, bu adaylardan sadece Şafak PAVEY' (CHP İstanbul), Bennur KARABURUN (AKP Bursa), Serkan BAYRAM (AKP Erzincan) ve Mehmet Doğan KUBAT (AKP İstanbul) seçilebilmiştir. Böylece nüfusunun yaklaşık yüzde on ikisi engelli bulunan ülkemizde, engellilerin siyaset alanına, dolayısıyla siyasal iktidarın teşkiline ve yönetim erkinin kullanımına katılımı yaklaşık binde sekizlerde kalmıştır. Bu son seçimle yasama organına girmeye hak kazanan M. Doğan KUBAT, fiziksel olarak engelli olmakla birlikte, kendisini engelli olarak algıladığına dair herhangi bir emareye rastlanamamıştır. Serkan BAYRAM ise, kısmen engelli hakları mücadelesinin içinden gelmekle birlikte, bu birikimini yasama organına yansıttığına ilişkin herhangi bir bulgu elde edilememiştir. Oran (2015c)'ın da isabetle vurguladığı gibi, 1 Kasım seçimleri ve öncesinde yapılan tüm seçimler, ülkemizde engellilerin siyaset alanından nasıl uzak tutulduklarını açıklamaya ve anlamaya yetecek verileri istikrarlı bir şekilde sunmaktadır.

Siyaset alanını, yurttaşların katılma biçimi, yaratılan etki, yurttaşlara yakınlık düzeyi ve doğurduğu sonuçlar bakımından yasama organı ve yerel yönetimler olarak iki ana başlık altında ele almak olanaklıdır. Şimdi ülkemizde engellilerin siyasal alanın bu iki farklı mecrasında neden temsil edilmeleri gerektiğini açıklamaya çalışabiliriz.

Yasama Organı ve Engelliler

Bayram Oran

Oran, (2017, 48-51) engellilerin siyasal alanın en üst düzey kurumu olan ve ulusal alanın tümünü kapsayan norm yaratma gücünü elinde bulunduran yasama organında temsil edilme nedenlerini çeşitli boyutları dikkate alarak gerekçelendirmektedir. Bu gerekçeler, bu çalışma için de geçerliliğini korumaktadır.

a) Ulusal Egemenlik Boyutu: Bilindiği üzere ülkemizin kuruluş ilkelerinden birisi ulusal egemenlik ilkesidir. Bu ilkeye göre egemenlik kayıtsız şartsız ulusa aittir. Engelliler de ulusun bir parçası olduklarına göre onların temsil edilmediği bir yasama organı bu ilkenin gerçek anlamda tecelli ettiği bir yer olmayacaktır. Bu nedenle engellilerin yasama organında mutlak surette hakkaniyete uygun bir biçimde temsil edilmeleri gerekmektedir.

b) Meşruiyet Boyutu: Tarih boyunca yönetimler halka dayanarak meşruluk sağlamak veya böyle bir imaj yaratmak amacıyla çaba sarf etmişlerdir. Günümüzün çağdaş yönetimleri daha çok halka dayanmak gereksinimi duymak zorunda kalmışlardır. Bunun nedeni hem oy hakkında meydana gelen genişleme/gelişme hem de demokrasi düşüncesinde meydana gelen hak temelli anlayış genişlemesi olmalıdır. Sonuç itibari ile halkın onayını almayan herhangi bir karar, yönetimi ciddi bir biçimde zorlayabilmektedir. Zira bir sonraki seçimlerde yönetimler halka gitmek zorundadır. Bu bağlamda engellilerin temsil edilmediği bir yasama organından çıkan karar ve yasaların engellilerin nezdinde meşru görülmebileceği hatırdta tutulmalıdır.

c) Kaynak Dağıtım Boyutu: Bilindiği gibi siyaset aslında elde edilen “toplumsal artı”nın topluma dağıtılması işidir. Bu nedenle toplumun tüm kesimlerinin bu alanda temsil edilmeleri toplumsal artının adil ve etkin dağıtımı için son derece önemlidir. Bu alanda temsil edilmeyen bir toplumsal kesimin artı’dan hak ettiğini alamayacağı açıktır. Ayrıca temsil edilmeyen kesimin sorun ve gereksinimlerinin de tam anlamıyla anlaşılması olasılığı da bulunmamaktadır. Çağdaş demokrasilerde kaynak dağıtımın yapan, ülke siyasetini belirleyen en üst makam olan yasama organında tüm toplumsal kesimler gibi engellilerin de temsil edilmeleri kaynağın adil dağıtım bakımından zorunluluk arz etmektedir. Aksi takdirde elde edilen toplumsal artıdan hak ettikleri payı alamayacakları gibi sorun ve gereksinimlerinin tam ve doğru bir biçimde anlaşılmasını da sağlayamayacaklardır. Bu durum, doğal olarak var olan adaletsizliklerin katlanarak devamına neden olacaktır.

d) Farkındalık Boyutu: Bir şey ne kadar görünür kılınırsa o kadar insanların zihin ve algı dünyasında yer alır. Ülkemizde yasama organı sürekli göz önünde olan bir

kurumdur. Milletvekilleri kamuoyunda önemli ölçüde tartışan/tartışılan kişilerdir. Kamuoyu belirleme güçleri yüksektir. Hele entelektüel birikimi iyi ve eylemliliği yüksek olan vekiller sürekli olarak televizyon kanallarında ve diğer kitle iletişim araçlarında yer alabilmektedir. Bu yönüyle yasama organında yer alacak özellikle yukarıdaki niteliklere sahip engelli milletvekillerinin toplumda engelliler aleyhinde var olan engellerin aşılmasına, önyargıların yıkılmasına ve olumlu bir engellilik algısının oluşmasına önemli katkılar sunacaktır. Ayrıca yasama organı, çıkan yasaların farklı basımlarını, örneğin Brail ve sesli baskı veya işaret dili ile anlatım yolu gibi tekniklerle kanunların engellilere daha etkin biçimde ulaştırılmasını sağlama yoluna gidebilecektir. Bu farkındalık toplumda da yaygınlık kazanarak önemli bir kazanıma dönüşebilecektir.

e) Kültür Boyutu: Bizim kültürümüz büyük ölçüde engellileri bağımlı olarak kodlamaktadır. Bunun sonucu olarak da onları bağımsız kişiler olarak algılamamakta, bu nedenle de onlara sorumluluk da vermemek eğilimindedir. Bu durum hayatın neredeyse her alanında kendini hissettirmektedir. Bunun pratik ve çok can yakıcı sonuçları ortaya çıkabilmektedir. Örneğin bu algının sonucu olarak aileler çoğu zaman engelli çocuklarını sokağa çıkarmamakta, onlara yapabilecekleri işleri bile vermemekte, kamudan istihdamları için talepte bulunmamakta ve içe kapanma sürecine girmelerine neden olabilmektedirler. Toplum da bu algının sonucu olarak engellileri işe yaramaz olarak görmekte, onlara iş vermemekte, iş verse bile sorumluluk yüklememekte, işlerinde yükselme olanağı sunmamakta böylece onları yaşam karşısında çaresizliğe sürüklemektedir. Böyle bir kültürel ortamda yasama organında yer alacak milletvekillerinin etkili çalışmalarlarıyla görünür olmaları ve tüm toplum için düşünce üretmeleri toplumdaki bu algının yıkılmasına önemli bir katkı sunacaktır.

f) Demokrasinin Krizi Boyutu: Günümüzün hakim yönetim anlayışı olan temsili demokrasinin, temsiliyetinin adillliği, kaynakların adil dağıtımı, seçimlerin yapmacıklığı, lider sultas ve seçmenlerden gereken ilgiyi görememe boyutları yönünden bir kriz yaşamakta olduğu konusu literatürde sıklıkla dile getirilmektedir (Crozier, Hungtinton, Watanuki. 1975). Engellilerin siyasal alana, özellikle de yasama organına adil bir biçimde katılmaları yaşanmakta olan bu krizin bir ölçüde de olsa aşılmasına önemli bir katkı sunacaktır.

Yerel Yönetimler ve Engelliler

Yerel yönetimler, yerine getirdikleri işlevler bakımından, tüm toplumun olduğu gibi, engellilerin de yaşamına en çok dokunan, yaşamlarını derinden etkileme potansiyeline

Bayram Oran

sahip kuruluşlardır. Bu nedenle engellilerin bu kuruluşlarda temsil edilmeleri, görüşlerini buralara yansıtmaları ve üretilen hizmetlerin engelli bakış açısıyla şekillenmesini sağlamaları bakımından son derece önemlidir.

Oran, (2017, 51-53) yerel yönetimleri icra ettikleri işlevleri yönünden farklı boyutlarda engellilerle ve onların yaşamlarıyla ilişkilendirerek, engellilerin neden yerel yönetimlerde yer almaları gerektiğini gerekçelendirmiştir. Bu gerekçeler bu çalışma için de geçerliliğini korumaktadır.

a) **İmar ve Ruhsatlandırma İşlevi:** Yerel yönetim kuruluşları olan belediyeler kentlerde neyin, nereye, ne koşullarda yapılacağına karar veren mercilerdir. Bu karar verme sürecinde engellilerin ihtiyaç ve gereksinimlerinin dikkate alınması engellilerin yaşamlarını yakından ilgilendirmektedir. Ayrıca kentlerde yapılan tüm yapıların standartlara uygunluğunu da belediyeler denetleyerek bu denetimin sonucuna göre ruhsat vermektedir. Kent dışındaki alanlara hizmet götürmek ise, genellikle il özel idarelerinin görevleri arasındadır. Tüm bu aşamalarda engellilerin de karar mekanizmalarında yer almaları, oluşması muhtemel sakıncaları ortadan kaldıracak, hizmetlerin engelli bakış açısıyla sunulması, engellilerin gereksinimlerinin dikkate alınması sağlanabilecektir.

b) **Ulaşım hizmetleri:** Kent içinde belediyeler, köylerde ise il özel idareleri ulaşım hizmetlerinin yerine getirilmesinden sorumludur. Ulaşımda kullanılacak toplu taşıma araçlarını da ya belediyeler sağlamakta ya da denetlemektedir. Bu nedenle sağlanan ulaşım hizmetlerinin engellilerin ihtiyaç ve gereksinimlerini karşılayacak biçimde sunulmasının sağlanması için engellilerin bu kuruluşlarda temsil edilmeleri adeta bir zorunluluk olarak algılanmalıdır.

c) **Su, Doğalgaz ve Kanalizasyon:** Bu tür hizmetlerin tasarlanması ve sunulmasında engelli bakış açısıyla hareket edilmesi, engellilerin ihtiyaç ve gereksinimleri doğrultusunda hizmet sunulmasını sağlayacaktır. Bu da ancak engellilerin buralarda temsil edilmeleri ile olanaklı olacaktır.

d) **Sosyalleştirme- Sosyal Yardım Hizmetleri:** Yerel yönetimler, sorumluluk alanlarında yaşayan yurttaşlara kentlilik ve yurttaşlık bilinci aşılamakta, onları çeşitli faaliyetlerle sosyalleştirmeye çalışmaktadır. Ayrıca maddi yetersizliği bulunan yurttaşlara çeşitli sosyal yardımlarda bulunmaktadır. Bu hizmetlerin de engellilerin

dikkate alınması sureti ile sunulması için engellilerin buralarda temsil edilmeleri son derece önemlidir.

Sonuç itibariyle engellilerin, yasama organında ve yerel yönetimlerde temsil edilmeleri hem demokrasinin gereği hem de sunulacak hizmetlerin adil ve etkin bir biçimde sunulması bakımından önem arz etmektedir.

Bir Makul Düzenleme Yöntemi Olarak Kota Sistemi

Ülkemizde, engellilerin arzu etmelerine rağmen, siyasal yaşama hak ettikleri ölçüde, etkin ve adil bir biçimde katılamadıkları, bunun doğal bir sonucu olarak da “öğrenilmiş uzaklaşma” (Oran, 2007, 40) duygusunu ve eğilimini geliştirerek, siyasal alandan uzak durdukları anlaşılmaktadır (Karataş ve Oran, 2007). Benzer biçimde, dünyada da engellilerin siyasal yaşama arzulanan ölçüde katılamadıkları (www.listserv.okstate.edu, Schur ve Kruse, 1997. 49) anlaşılmaktadır. Bu durumu aşmanın bir yolu olarak, diğer toplumsal kesimler aleyhine hiçbir sonuç doğurmayan ve/fakat engellilerin siyasal yaşama katılamama sorununa etkili bir çözüm üretebilecek bir yöntem olarak, kota sistemine başvurmak son çare olarak akla gelmektedir.

Bazı Batı Avrupa ülkelerinde kadınların ve gençlerin siyasal yaşama katılım düzeylerini artırmak için farklı oranlarda kotalar uygulandığı gözlenmektedir. Aynı amaçla ülkemizde de CHP'nin %10 gençlik, %33 kadın kotası uyguladığı (İçli, 2017), HDP'nin %50 kadın kotası uyguladığı gözlenmektedir. Ancak engellilerin siyasal yaşama katılım düzeylerini artırmak amacıyla herhangi bir yerde bu yola başvurulduğuna ilişkin herhangi bir ipucuna rastlanamamıştır. Belirtmek gerekir ki, benzer biçimde engellilerin siyasal yaşama katılım düzeylerini makul ölçülere ulaştırmak için kota sistemine başvurulması son derece akılcı, adil ve etkin bir çözüm yolu olarak değerlendirilebilir görünmektedir.

Kota sistemine neden gerek duyulduğunu aşağıdaki biçimde açıklamak olanaklıdır;

Engelliler, binlerce yıllık insani gelişim sürecinden süzülüp gelen önyargılarla damgalanmışlardır. Bu damgalamanın bir sonucu olarak toplumsal ve siyasal alanın dışına itilmişlerdir.

Engelliler, çeşitli erişilebilirlik sorunları nedeniyle toplumsal alana çıkma olanağından çok büyük ölçüde yoksun bırakılmaktadırlar. Bunun doğal sonucu olarak, yaşamlarını evlerinde dört duvar arasında hapsolarak sürdürmek durumunda kalmaktadırlar.

Bayram Oran

Engelliler çok çeşitli nedenlerle eğitim alma olanağına sahip değildirler, kısıtlı ölçüde bu olanağı bulanlar da eğitim sürecinde çok çeşitli güçlüklerle karşılaşmak durumunda kalmaktadırlar.

Engelliler, işe yerleşme, meslek sahibi olma, dolayısıyla da gelir elde etme olanağı bakımından çok çeşitli olumsuz toplumsal bariyerlerle mücadele etmek durumundadırlar. İşe yerleşmeyi başaran engelliler ise, eğitim durumları uygun olsa bile görevde yükselme, uzmanlık kadrolarına geçme ve yönetici olma gibi olanakları nerdeyse kesin bir şekilde elde edememektedirler.

Gelir elde etme olanağını hiç bulamayan ve ya çok düşük bir gelire yetinmek durumunda kalan engelliler, toplumsal açıdan saygın bir konum elde edememektedirler. Bunun doğal sonucu olarak toplumun en alt katmanlarını engelliler işgal etmektedirler.

Siyasal alanda boy göstermek, genellikle toplumca tanınmış olmayı gerektirir. Bu durum, önemli ölçüde bir lobi faaliyetini, lobi faaliyeti ise önemli bir gelir sahibi olmayı gerektirir. Engelliler, çoğunlukla böyle bir gelir olanağına sahip olamadıklarından, siyasal alanda yarışma gücünü de elde edememektedirler.

Siyasal alan, rekabetin en acımasızca yaşandığı alanların başında gelir. Eşitsiz toplumsal, ekonomik, fiziksel ve psikolojik koşullar altında siyasal alana katılmak durumunda kalan engelliler, bu alanda diğer toplumsal kesimlerle rekabet etme olanaklarını kesin olarak elde edememektedirler. Bu nedenle, adeta seleksiyona uğrayarak bu alanın dışına itilmektedirler. Bu sürecin uzun yıllar ve defalarca tekrarlanması sonucunda kendileri de ümitsizliğe kapılarak bu alandan uzaklaşmayı öğrenirler. “Öğrenilmiş uzaklaşma” (Oran, 2007. 40)olarak adlandırılabilir. Bu sürecin sonunda engelliler, neredeyse tümüyle siyasal alandan uzaklaşırken, bu alan güçlülerin boy gösterdiği bir arenaya dönüşür. Kaynak dağıtım mekanizmasının yanı sıra, toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların oluşum süreci de tümüyle engellilerin katılımına kapanır. Engelliler böylece, karar alma süreçlerinden de dışlanarak, toplumun en alt katmanlarına doğru itilirler. Bu da engelli yoksulluğunun tekrar tekrar üretileceği bir sürecin kalıcılaşmasına neden olur.

Siyaset, bir üst yapı kurumu olarak, toplumun gelişim yönünü belirleme, toplumsal kaynağı dağıtma, toplumsal yaşam alanlarını düzenleme ve toplumsal norm ve kuralları belirleme gücüne sahiptir. Bu nedenle, toplumu oluşturan tüm toplumsal

kesimler adil ve etkin bir biçimde siyaset kurumunun her mecrasında temsil edilmelidir. Siyaset kurumunun aldığı her türlü karar, tüm toplumu etkileme gücüne sahiptir. Bu nedenle tüm toplumsal kesimler bu kararların alınması süreçlerine eşit, adil ve etkin bir şekilde katılmalıdırlar. Aksi takdirde, kararlar, karar alma süreçlerine katılmayan toplumsal kesimlerin aleyhine alınabileceği gibi, bu sürece katılmayanlar bakımından meşru da sayılmazlar. Bu ise toplumsal barışın kalıcı olarak bozulmasına sebep olabilecektir.

Yukarıdaki açıklamalar sonucunda; bir makul düzenleme yöntemi olarak kota sisteminin, mevcut adil olmayan, eşitsiz koşullarda siyasal alanda temsil edilme olanağını elde etme gücüne sahip olamayan engellilerin, bu alanda temsil edilmelerini sağlamak amacıyla uygulanması zorunlu görünmektedir. Ancak bu şekilde siyaset kurumunun engelliler aleyhine sonuç doğuran kararları engellenebilecek, siyasal alanda çok seslilik sağlanarak, bu alanın meşruiyetinin engelliler bakımından sorgulanmasının önüne geçilebilecektir.

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesinin 29. maddesi, engellilerin ülkelerinin toplumsal ve siyasal yaşamına tam ve etkin katılımını öngörmektedir. Aşağıda tam metni verilecek olan bu maddenin, rasyonel, adil, insafli ve tarafsız bir yorumu, kota sisteminin ülkemiz bakımından zaten bir makul düzenleme yöntemi olarak uygulanmasının, yasal bir zorunluluk olması gerektiğini ortaya koyacaktır. Madde metni;

Madde 29 Siyasal ve Toplumsal Yaşama Katılım

Taraf Devletler, engellilerin siyasal haklarını ve diğer bireylerle eşit koşullar altında bunlardan yararlanma fırsatını güvence altına alır ve aşağıda belirtilenleri yerine getirir:

- (a) Diğerlerinin yanısıra aşağıda belirtilenler yoluyla, engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında seçme ve seçilme hakları dahil olmak üzere siyasal ve kamusal yaşama etkin şekilde ve tam katılımını doğrudan veya serbestçe seçilmiş temsilcileri aracılığıyla sağlamak,
- (i) Seçim usullerinin, tesislerinin, materyallerinin uygun, erişilebilir anlaşılır ve kullanılmasının kolay olmasını sağlamak,
- (ii) Engellilerin, seçimlerde ve referandumlarda baskıya uğramadan, gizli oy kullanarak, aday olma ve etkili bir mevkide görev alma ve devletin tüm

Bayram Oran

kademelerinde tüm kamu görevlerini yerine getirme haklarını koruyarak, uygun olan yardımcı ve yeni teknolojilerin kullanılmasını kolaylaştırmak,

- (iii) Engellilerin seçmen olarak tercihlerini özgürce ifade edebilmelerini güvence altına alarak ve bu amaçla gerektiğinde, talep etmeleri durumunda oy kullanırken kendi seçtikleri bir kişinin desteğini almalarına izin vermek,
- (b) Engellilerin ayrımcılığa uğramadan, diğer bireylerle eşit koşullar altında, kamu işlerinin idaresinde etkin ve tam katılımlarının sağlanacağı bir ortamı yaratmak ve aşağıda belirtilenler de dahil olmak üzere, kamu işlerine katılımlarını cesaretlendirmek;
- (i) Ülkenin kamusal ve siyasal yaşamı ile ilgili sivil toplum kuruluşları, dernekler ve siyasal partilerin etkinliklerine ve yönetimine katılım;
- (ii) Engellileri uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde temsil eden engelli örgütlerinin kurulması ve engellilerin içinde yer almalarının sağlanması.

Madde metninden de anlaşıldığı üzere, sivil toplum kuruluşları ve devletin her kademesi başta olmak üzere siyasetin her alanına engellilerin adil ve etkin katılımlarının sağlanması, devletlerin yasal yükümlülüğü haline gelmiştir. Doğal gelişim süreci içerisinde bunun sağlanamaması durumunda, devletler yasal tedbirlere/kota sistemine başvurmak durumunda kalırlar. Belirtmek gerekir ki, bu tedbirler kalıcı değil, siyaset kurumunun doğal gelişim sürecinde engellilerin eşit katılımlarını sağlayacak koşulların yaratılmasını garanti edecek bir nitelik kazandığı ana kadar sürecektir. Ön yargıların yıkılması, ekonomik ve toplumsal eşitliğin sağlanması ve engellilerin doğal süreç içerisinde siyasal yaşama adil ve etkin olarak katılmaya başlaması durumunda zorunlu tedbirlere, bir başka anlatımla kota sistemine gereksinim kalmayacaktır.

İçli'nin de (2017) belirttiği gibi kota sistemine karar verilmesi durumunda kimi hususların iyi düşünülmesi gerekir; bir kere uygulama diğer toplumsal kesimler aleyhine sonuç doğurucu nitelikte imiş algısını uyandırmayacak bir üslup ve tarzda uygulanmalıdır. İkinci olarak, bu uygulama siyaset alanının “doğal” rekabet koşullarını bozmamalıdır. Üçüncü olarak, engelli hakları mücadelesi içinden gelen, engelli bakış açısına sahip engelliler bu uygulamadan yararlandırılmalıdır. Son olarak, bu uygulama bir lütuf, bir başa kakma olarak değil, siyaset kurumunun meşruiyetini artırıcı bir model olarak algılanıp uygulanmalıdır. Diğer toplumsal kesimlerin tepkisine yol açmayacak, toplumsal gerçekliğe uygun, adaletli, siyasal rekabeti bozmayacak, ama siyasal ve

toplumsal meşruiyeti sağlayabilecek nitelikteki bir kota sistemi % 3 olarak uygulanabilir görünmektedir.

SONUÇ

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, engelli bakış açısına sahip engelliler, yurttaşı oldukları ülkelerin siyaset alanını öncelikle engellilerin katılımı yönünden değerlendirmek durumundadırlar. Engelliler, katılma olanağını bulamadıkları siyaset alanlarını, dolayısıyla da toplum ve devlet yönetimlerini ciddi bir eleştiriye tabi tutacak ve meşruiyetini sorgulayacaklardır. Bu eleştiri ve sorgulama, ancak engellilerin de eşit koşullarda siyaset alanına katılma olanağına kavuşmaları durumunda son bulacaktır. Ülkemiz özelinde bir değerlendirme yapmak gerekirse; ülkemizin Kurtuluş Savaşı'nın, engelliler de dâhil, tüm ulusumuzun katılımıyla kazanılması ve bu savaş sonucunda 1921 Anayasamızın kuruluş sözleşmemiz niteliğinde TBMM tarafından onaylanması aşamalarına engellilerin de katıldığına kuşku yoktur. Ancak bu aşamadan sonra engellilerin ülkemizin yönetimine hemen hiçbir zaman hak ettikleri ölçüde katılmadıkları gözlenmektedir. Böylece sosyolojik olarak toplumsal barışın sağlanabilmesi için tüm toplumsal kesimlerin güçleri oranında toplumun yönetimine katılmaları gerektiği yönündeki ilkenin yanı sıra, siyaset bilimsel açıdan birlikte yönetilenlerin, birlikte yönetimde yer almaları gerektiğini savunan ilke de yok sayılmaktadır. Bu nedenle engelli bakış açısı sahibi engelliler, sürekli olarak ülkemizin her düzeydeki siyasal iktidarlarını demokratik ve adil olma niteliklerini ve kendileri bakımından meşruiyetlerini sorgulamışlardır ve sorgulamaya devam edeceklerdir. Bu sorgulama, ancak engellilerin ülkemizin siyaset alanına, dolayısıyla da yönetimine hak ettikleri ölçüde katılma olanağına kavuşmalarıyla son bulacaktır.

Kota sistemi, doğal gelişim süreci içerisinde, siyasal yaşama, sahip oldukları olanak ve fırsatlarla katılma olanağı bulamayan engellilerin, ülkenin siyasal yaşamına adil ve etkin bir biçimde katılımlarını sağlamada makul bir düzenleme yöntemi olarak önerilmektedir. Bu yolla engellilerin devlet yönetiminde söz sahibi olmaları sağlanarak, ülke kaynaklarının daha adil ve etkin bir biçimde kullanılması sağlanabileceği gibi, engellilerin kendi sorunlarını ülke gündemine taşımaları ve ülke sorunları hakkında sahip oldukları özgün görüşlerini de ifade etmeleri için olanak yaratılmış olacaktır. Böylece siyaset kurumu ve devlet yönetimi çok önemli bir meşruiyet sorununu da çözmüş olacaktır.

Engellilerin siyasal yaşama, dolayısıyla da devlet yönetimine adil ve etkin bir biçimde katılımlarını sağlamak üzere uygulamaya konacak olan kota sistemi, diğer toplumsal kesimlerin aleyhine hiçbir sonuç doğurmayacağı gibi, ülke kaynaklarının daha etkin, adil ve verimli kullanılmasını sağlayarak, toplumsal barışın kalıcı olarak tesisine de katkı sunacaktır. Bu süreç, atıl durumda kalmak zorunda bırakılan engellilerin hem fiziksel hem de beyinsel gücünün ülkenin hizmetine sunulması sonucunu da beraberinde getireceğinden, yaşamsal öneme sahiptir.

KAYNAKLAR

- Atakan, A. (2007) Milli irade kavramı üzerine bir inceleme. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 13 (3-4), 39-82.
- Crozier, M. vd. (1975) *Crisis of democracy report on the governability of democracies to the trilateral commission*. New York: New York University Press,
- İçli, T. (2017) Engellilerin siyasal yaşama katılım hakkının enstrümanı olarak kota sistemi üzerine bir tartışma. *Engellilerin siyasal yaşama katılma hakkı* içinde. Turhan İçli, Zehra Karayel (Ya. Haz). Ankara: Türkiye Barolar Birliği, 73-78.
- Karataş ve Oran (2007). Engelliler: Siyasetin periferisinde kalanlar. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 7(2), 4-19.
- Oran, B. (2007) *Engellilerin siyasal yaşama katılımı: Ankara örneği*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı yayımlanmamış yüksek lisans tezi.
- Oran, B. (2011). Siyasal yaşama katılım anlayışında yeni bir perspektif önerisi: Engellilik bakış açısı. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 11/2, 19-36.
- Oran, B. (2015a). Engelli bakış açısı kavramını tanımlamak. *Altınoktanın Sesi Aylık Sesli Dergi*, 2015 Ağustos, 326.
- Oran, B. (2015b). Siyaset alanını engelli bakış açısıyla yorumlamak 1. bölüm. *Altınoktanın Sesi Aylık Sesli Dergi*, 2015 Eylül, 327.
- Oran, B. (2015c). Siyaset alanını engelli bakış açısıyla yorumlamak 2. bölüm. *Altınoktanın Sesi Aylık Sesli Dergi*, 2015 Ekim, 328.

Oran, B. (2017). Engellilerin siyasal yaşama katılımı. *Engellilerin siyasal yaşama katılma hakkı* içinde. Turhan İçli, Zehra Karayel. (Yay. Haz.). Ankara: Türkiye Barolar Birliği, 25-62.

Rousseau, J. J. (1999) *Toplum sözleşmesi*. Alpagut Erenuluğ (Çev). Ankara: Öteki.

Russel, B. (1999) *İktidar*. Mete Ergin. (Çev) İstanbul: Cem.

Saygılı, A. (2014) Jean bodin'in egemenlik anlayışı çerçevesinde kralın iki bedeni kuramına kısa bir bakış. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 63 (1), 185-198.

Schur, L. ve Kruse, D. (1997). What determines voter turnout? Lessons From Citizens With Disabilities. New Brunswick: Rutgers University School of Management and Labor Relations Pres.

<http://www.listserv.okstate.edu/scripts/wa.exe.html> (13. 05. 2006)